Jizzax davlat Pedagogika instituti
TARIX FAKULTETI

TARIX VA JAMIYAT

HISTORY AND SOCIETY
ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
ЖУРНАЛ

JOURNAL
2022

№3

Бош муҳаррир:
Пардаев А.Ҳ. ЖДПИ, тарих факультети декани, т.ф.н. доцент.

Бош муҳаррир ўринбосари:
Ақчаев Ф.Ш. ЖДПИ, тарих факултети, т.ф.б.ф.д. (PhD), доцент.

Масъул котиблар:
Саидов Ж.О. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси
Хўжанова М. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси

Таҳририят аъзолари:
1. Сагдуллаев А.С. – тарих фанлари доктори, Академик,
2. Аҳмедшина Ф.А. – тарих фанлари доктори, профессор,
3. Шодмонова С.Б. – тарих фанлари доктори, профессор,
4. Очилова Б.М. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
5. Чориев С. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
6. Туленова Г. Ж. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
7. Пардаев М.Ҳ. – тарих фанлари доктори, доцент,
8. Ғойибов Б.С. – тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
9. Ярматов Р. – педагогика фанлари доктори (DSc), доцент,
10. Саидқосимов А.И. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент,
11. Амануллаев А. – ф.ф.б. фан доктори (PhD), доцент,
12. Тошбоев Ф.Э. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
13. Миркомилов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент,
14. Саидов М. – фалсафа фанлари номзоди, доцент,
15. Ғофуров Ж. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
16. Ҳошимхонов М.Х. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент
17. Валиев А.Х. – катта ўқитувчи,
18. Мажидов А.С. – катта ўқитувчи,
19. Каримова Н. – ўқитувчи,

O‘QUVCHI – YOSHLARDA MILLATLARARO TOTUVLIKNI SHAKLLANTIRISHDA TARIXIY MEROSDAN FOYDALANISH MOTIVATSIYASI VA SAMARADORLIGI

Ochilova Baxti Muradovna
Jizzax DPI, Falsafa, tarbiya va huquq ta’limi kafedrasi professori, f.f.d.
Ergasheva Umida Oripovna
Jizzax DPI, sirtqI(Maxsus sirtqi) bo'limi stajiyor-o'qituvchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada hozirgi globallashuv jarayonlarida millatlararo totuvlikni ta’minlashga bo‘lgan talabning dolzarbligi masalalari tahlil qilingan.

Kalit so’zlar: Millatlararo birdamlik, millat, etnos, millatlararo muloqot, milliy madaniyat, tarixiy meros, Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Beruniy, Xorazmiy, Farg‘oniy.

Annotation: This article analyzes the urgency of the demand for interethnic harmony in the current process of globalization.

Keywords: Interethnic solidarity, nation, ethnic group, interethnic dialogue, national culture, historical heritage, Farobi, Abu Ali ibn Sino, Beruni, Khorezmi, Fergani.

Аннотация: В данной статье анализируется актуальность запроса на межнациональное согласие в современных процессах глобализации.

Ключевые слова: Межэтническая солидарность, нация, этнос, межэтнический диалог, национальная культура, историческое наследие, Фароби, Абу Али ибн Сино, Беруни, Хорезми, Фергани.

Mamlakatimizda barqarorlik, tinchlikni saqlab, ijtimoiy-iqtisodiy tarraqqiyotni jadallashtirishda millat va elatlar o‘rtasidagi do‘stlikni kuchaytirish, ularning o‘zaro hamkorligini mustahkamlash katta ahamiyat kasb etadi.

Millatlararo hamdo‘stlik va sobitqadamlikni rivojlantirishning bir qator omillari mavjud. Shulardan biri millatlararo muloqot turli millatlarga xos bo‘lgan kishilar o‘rtasidagi munosabatlar jarayonida namoyon bo‘ladi.

Inson voyaga yetib, ijtimoiy jihatdan faollashib borar ekan o‘z millatining shakllanib borishi jarayonida to‘plab kelingan ma’naviy qadriyatlar, milliy xulq-odob, axloq, insonlar bilan muomala madaniyatini o‘zlashtirib boradi.

Milliy mentaliteti, turmush tarzlari bir-biriga yaqin bo‘lgan millatlar o‘rtasidagi muloqot yengil va bir-birlarini tushunarli tarzda oson kechadi

Millatlararo muloqotlarni madaniyatli va o‘zaro hurmat asosida tashkil etib, olib borilishi millatlararo munosabatlar taraqqiy etishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Millatlararo muloqotni rivojlantirib borish, turli millat vakillariga hurmat bilan qarash, ular bilan bahamjihat yashash milliy g‘oyamizning umumbashariy tamoyillaridan hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda mavjud bo‘lgan har bir milliy madaniyatdagi yutuqlar, uning ijobiy, foydali tomonlarini doimiy ravishda o‘rganish, ulardan keng va atroflicha foydalanish milliy madaniyatlarni o‘zaro boytishning, kishilarni baynalmilal ruhda tarbiyalashning zarur yo‘llaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida barcha millat va etnik guruhlar o‘rtasida shu hududda yashaydigan har qanday odamga o‘zini erkin va teng huquqli deb his qilish uchun barcha imkoniyatlar yaratilib berilgan. Ularning fuqarolik, shaxsiy, ijtimoiy–siyosiy, iqtisodiy huquqlari O‘zbekiston Respulikasining Konstitutsiyasida, “Fuqarolar saylov huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonunda O‘zbekiston Respublikasining hamma fuqarolari “ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy va mulkiy mavqei, irqiy va milliy mansubligi, jinsi, ma’lumoti, tili, dinga munosabati, mashg‘ulotining turi va xususiyatidan qatiy nazar” teng saylov huqukiga ega, deb yozib qo‘yilgan. Shuningdek, O‘zbekiston hududida yashaydigan etnik ozchilikning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida ham alohida ko‘rsatib o‘tilgan. Konstitutsiyada yozilganidek, “O‘zbekiston Respublikasi o‘z hududida ham, uning tashqarisida ham o‘z fuqarolarini huquqiy himoya qilish va ularga homiylik ko‘rsatishni kafolatlaydi”[1].

Shuni alohida qayd etish lozimki, jamiyatimizda kundan-kunga mustahkamlanib barayotgan milliy hamjixatlik, milliy birdamlik nafaqat respublikamiz tub aholisi – o‘zbeklar bilan O‘zbekistonda yashayotgan boshqa millatlar vakillari orasida ham etnik madaniy asoslarda jipslashish jarayonlari faol yuz bermoqda.

Millatlararo totuvlikni ta’minlab, har bir millat vakilining ongi va qalbiga “Shu aziz Vatan barchamizniki” degan tamoyilni singdirish orqali ularni ozod va obod Vatan qurish yo‘liga safarbar etishda milliy madaniy markazlarning faoliyatini takomillashtirishning ahamiyati kattadir.

Respublikamizda hozirgi kunda 150 dan ortiq milliy–madaniy markazlar faoliyat kursatib kelmoqda. Ular ko‘p millatli O‘zbekistonda jamiyatni siyosiy, iqtisodiy, madaniy–ma’naviy jihatdan qayta qurish jarayonida ijobiy rol o‘ynamoqda.

[1] O`zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi , 2018,7-bet.

Millatlararo tinchlik, totuvlikni ta'minlashda o'zbek millatining boshqa suveren davlatlarda, xususan, O'rta Osiyo mamlakatlarida yashayotgan o'z etnik qardoshlari bilan yaqin munosabatda bo'lishi katta ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasida amalga oshirayotgan siyosati natijasida yaratilayotgan o'quv dasturlar va darsliklar yoshlarda o'zaro tushunuvchanlikni mustahkamlashga xizmat qilib, birdamlik, etnik, ijtimoiy, madaniy, ma'naviy aloqalarni yanada yaqinlashtirmoqda. Shuningdek biz bo'lajak pedagoglarga hozirgi zamon yoshlariga mustaqil fikrlashni, o'z-o'zini tanqidiy anglashni, barcha xalqlar, elatlar va millatlarning milliy, ma'naviy qadriyatlarini hurmat qilishni, ya'ni tolerantlik tuyg'usini his etishni o'rgatish lozimligini uqtirmoqda. Men buni kasb-hunar kollejlari misolida aytmoqchiman. Meni fikrimcha, kollej o'quvchilarida tolerantlikni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon quyidagi yondashuv asosida tashkil etilishi lozim.

Har bir o'quvchining nuqtai nazari, boshqalarnikiga yaqin yoki ulardan farqli bo'lib, o'zida barcha boshqa muqobil fikrlarni mujassamlashtirmaydi. O'quvchilardagi bunday holat mavjud pedagogik vaziyat yoki taqdim etilayotgan bilimlar sirasigagina bog'liq bo'lib qolmay, muayyan jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, madaniy voqelik mahsuli hamdir. Umuman olganda tolerantlik tushunchasi va uni o'quvchilarda shakllantirish muammosi ijtimoiy hayotda shaxslar, dinlar, millatlararo farqlar, qarama-qarshilik va mojarolarning mavjudligi bilan chambarchas bog'liq.

O'quvchilarda tolerantlik tushunchalarini shakllantirish ishlarini umumiy o'rta ta'limning ilk bosqichida, ya'ni ularda yaxshilik, hamdardlik va rostgo'ylik kabi fazilatlar poydevori endigina vujudga kelayotgan davrdan boshlash lozim.

Bir so'z bilan aytganda, xilma-xillik inson taraqqiyotini boyituvchi muhim omil hisoblanib, aynan chidamsizlik uning yo'lida to'siq bo'ladi. Ta'lim jarayonida bu to'siqlarni bartaraf etish yo'llari va vositalari haqida o'quvchilarni muntazam xabardor qilib turish ham muhim ahamiyatga ega.

Jamiyatda tolerantlik to'la to'kim qaror topmasa begona va zararli g'oyalarning ta'siri sezilishi ehtimoli ortib boradi. Bu esa g'oyaviy tarbiyani yo'lga qo'yish, sog'lom mafkura tamoyillarini aholi qalbi va ongiga muttasil singdirishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

O'zbekiston sharoitida mafkuraviy tarbiyaning asosiy vazifasi - xalqimizning ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etish yo'lidagi asriy orzu-istaklari, maqsadlarini, milliy istiqlol mafkurasi-ning mohiyatini keng jamoatchilikka tushuntirish, ayniqsa, yoshlar ongiga va qalbiga singdirishdan iboratdir.

Mafkuraviy tarbiya jamiyatda, avvalambor, oila, maktabgacha yoshdagi bolalar muassasalari, maktablar, litsey, kollejlar, oliy o'quv yurtlari, om-maviy

axborot vositalari, jamoat tashkilotlarining birgalikdagi uzluksiz faoliyatini taqozo qiladi. Uzluksiz ta'lim tizimi mafkuraviy tarbiyani olib boruvchi asosiy bo‘g‘indir, zero mafkuraviy maqsadlarni yoshlar ongiga singdirish vazifasi asosan ta'lim tizimi orqali amalga oshiriladi.

Tolerantlikni ta'minlashga o‘z hissasini qo‘shadigan komil insonlarni tarbiyalab voyaga yetkazishga xizmat qiladigan mafkuraviy tarbiya inson dunyoqarashini shakllantirishga, ularning muayyan maqsadlari ni ifoda etadigan g‘oyaviy bilimlar bilan qurollantirishga yo‘naltirilgan jarayondir.

Komil inson tarbiyasiga salbiy ta'sir ko‘rsatuvchi millatchilik, tajavuzkor millatchilik, shovinizm singari yovuz buzg‘unchi g‘oyalar mavjud bo‘lgan sharoitda mafkuraviy tarbiyani kuchaytirish tarixiy zaruriyatga aylandi.

Bugungi kun O‘zbekiston sharoitda mafkuraviy tarbiyaning asosiy vazifalaridan biri - xalqimizning ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etish yo‘lidagi sa'y-harakatlarini takomillashtirish, millati- dan qat'i nazar, barcha jamiyat a'zolarini mana shu maqsad sari yo‘lida safarbar etishdir.

Jahon tajribasidan millatlar yoki etnik guruhlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarda an'anaviy uyg‘unlik vujudga kelgan mamlakatlarda ko‘p elatlilik omili davlatlarning siyosiy-iqtisodiy rivojlanishiga samarali, rag‘batlantiruvchi ta'sir etishini ko‘rsatuvchi misollarni ko‘plab keltirish mumkin. Ko‘pgina mamlakatlarda etnik guruhlar va irqlar o‘rtasida ma'lum muammolar mavjud. Shunga qaramay, ko‘p elatlilik omili ularning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti yo‘lidagi to‘g‘anoqqa aylanib qolmagan. Aksincha, taraqqiyotning jadallashuviga yordam bergan.

Mamlakatimiz O‘zbekistonni ham 130 dan ortiq millat va elatlar o‘zlarining jonojon Vatani deb hisoblaydilar, deb bemalol aytishga barcha asoslar yetarlidir. Bu esa mamlakatimizda tinchlik va osoyishtalikni yanada mustahkamlash hamda yuksak taraqqiyotga erishishda muhim omil bo‘lmoqda. Millatlararo va dinlararo ahillik, hamjihatlik istiqlol yillarida Prezidentimiz rahnamoligida ishlab chiqilgan milliy siyosatimizning muhim bir yo‘nalishi sifatida demokratik tamoyillarga asoslangan fuqarolik jamiyatining barqaror va mo‘tadil rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Binobarin, bugun shiddat bilan kechayotgan globallashuv davrida dinlararo munosabatlarning, xususan, o‘zaro tolerantlikning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Aytish lozimki, O‘zbekistonda diniy hamjihatlik va xayrixohlik chinakam ma'noda xalqimizga xos fazilatga aylandi. Millatidan, dinidan, irqidan qat'i nazar, har bir vatandoshimiz nurli kelajagimizni barpo etish yo‘lida bir tanu bir jon bo‘lib, qo‘lni qo‘lga berib, fidokorona mehnat qilayotgani, yangidan-yangi marralarni zabt etayotgani fikrimiz dalilidir.

Konstitutsiyamizda har bir shaxsning vijdon va e’tiqod erkinligi daxlsiz ekanligi belgilangan. Unga ko‘ra, “Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har bir inson xohlagan dinga e’tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e’tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo‘l qo‘yilmaydi” (31-modda[2]). Shuningdek, Asosiy Qonunimizning 18-moddasida “O‘zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo‘lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e’tiqodi, shaxsi va ijtimoiy-mavqeidan qat’i nazar, qonun oldida tengdirlar”, deya belgilab qo‘yilgan.

Aynan mana shu konstitutsiyaviy kafolatlar kundalik hayotimizda o‘zining mukammal ijrosi va ifodasini topayotir. Mamlakatimizda 130 dan ortiq millat va elat vakillari teng huquqlilik asosida, hamjihatlikda yashayotgani, barcha mavjud dinlarga e’tiqod qiluvchilar uchun bir xil shart-sharoitlar yaratib berilayotgani, ayniqsa, e’tirofga loyiqdir.

Istiqlol yillarida jamiyatimizda vijdon erkinligi va dinlararo tolerantlik g‘oyalarini hayotga tatbiq etishga, diniy tashkilotlar bilan har tomonlama aloqalarni shakllantirishga jiddiy e’tibor qaratildi. Buning samarasi o‘laroq, yuzlab masjid, cherkov, sinagog va ibodat uylari qurildi hamda ta’mirlandi. Toshkent shahridagi Xasti imom majmuasi, Navoiy, Qarshi shaharlaridagi jome masjidlari, Toshkentdagi katolik kostyoli, buddaviylik ibodatxonasi, Samarqandda arman apostol cherkovi bunyod etilgani shular jumlasidandir.

Istiqloldan oldin butun O‘rta Osiyoda 50 dan ziyod cherkov mavjud edi. Hozir birgina mamlakatimizda 40 dan ortiq rus pravoslav cherkovi faoliyat yuritmoqda. Yuqorida ta’kidlanganidek, bugun respublikamizda jami 17 ta diniy konfessiya o‘z faoliyatini erkin yo‘lga qo‘ygan. Hech shubhasiz, O‘zbekistondagi diniy va millatlararo hamjihatlikni saqlashga doir yuksak insonparvar siyosat, jamiyatdagi barqarorlik, o‘zaro hurmat, hamjihatlik, tolerantlik, mehr-oqibat, muruvvat va shafqat, saxovat muhiti dunyoning ko‘plab mamlakatlari uchun havas qilishga va namuna bo‘lishga arzigulikdir.

Endigi vazifa mamlakatimizda vujudga kelgan millatlararo hamjihatlik, diniy tolerantlik muhitining kelgusi taraqqiyotini ta’minlash uchun bugun o‘sib kelayotgan yosh avlodni ayni shu ruhda tarbiyalash kun tartibidagi eng asosiy vazifalardan biridir. Zero, bugungi kunda dunyoning juda ko‘p mintaqalarida yuz berayotgan turli to‘qnashuvlar, ichki nizolar aynan separatizm, aperteid, milliy ayirmachilik yoki millatlaro bahamjihatlikning yo‘qligi oqibatida yuz bermoqda. Bulardan xulosa chiqargan holda, ko‘p millatli yurtimizda aynan millatlararo hamjihatlikni ta’minlashda yurtimiz aholisining 55 % ni tashkil qiluvchi yoshlar

[2] O`zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi , 2018, 8-bet.

o‘rtasida millatlararo hamjihatlik tuyg‘usini yanada rivojlantirish uchun bir qancha tadbirlarni amalga oshirish lozim:

1. Yurtimizda faoliyat olib borayotgan Respublika baynalminal madaniyat markazi bilan hamkorlikda turli milliy madaniy markazlar ishtirokida yoshlarni jalb qilgan holda turli tadbirlar, uchrashuvlarni muntazam ravishda tashkil qilib borish;

2. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi, uning tuman, shahar bo‘limlari bilan hamkorlikda turli millatlarga mansub yoshlarni bir guruhga jamlagan holda ularning ishtirokida madaniy-ma’rifiy tadbirlar tashkil etish;

3. Ta’lim muassasalarida tarixiy merosi asosida millatlararo totuvlik g‘oyasini o‘qitishda yangi innovatsion usullardan foydalanishni keng yo‘lga qo‘yish;

4. Yurtimizda yashayotgan boshqa millatga mansub faol, tashkilotchi, olim, rahbar, yozuvchi, shoir kishilarning mamlakatimiz ravnaqiga qo‘shayotgan o‘ziga xos xissasini keng jamoatchilikka yetkazishda ommaviy axborot vositalarining vazifasini yanada oshirish;

5. “O‘zbekiston – yagona vatanimiz” nomi bilan to‘plam chiqarish lozim. Unda mamlakatimizda yashayotgan boshqa millatga mansub O‘zbekiston fuqarolarining hayoti, madaniyati, turmush tarzi, mentaliteti, kasbi-kori, maqsadlaridan hikoya qiluvchi turli materiallar joy olishi ko‘zda tutilishi kerak.

6. Respublikamizda biror bir kunni “Hamjihatlik kuni” deb e’lon qilish va uni keng targ‘ib qilish va h.k.

Millatlararo munosabatlar jarayonida milliy va mintaqaviy xavfsizlikka putur yetkazishi mumkin bo‘lgan har qanday vaziyatlarning oldini olish uchun quyidagi qoidalarga amal qilishimiz kerak:

1. Davlatning etnik milliy siyosatida shaxs huquqlarini himoya qilish ustuvor bo‘lishiga asoslanish lozim, shuningdek, milliy ozchilikning huquqlari ham kamsitilmasligi shart.

2. Davlatning etnik, milliy siyosatidagi bosh yo‘lda millatlararo ziddiyatlarni amaliy tarzda hal qiladigan usullarga asoslanish lozim.

3. Jamiyatimizning bozor munosabatlariga asoslanadigan iqtisodiy taraqqiyoti respublikamizda yashayotgan barcha millatlarning manfaatlariga mos bo‘lmog‘i kerak.

Millatlararo hamdo‘stlik, tinchlik, totuvlik - mustaqillik tufayli qo‘lga kiritilgan eng katta yutug‘imizdir.

Xalqimiz azaldan orzu qilib kelgan millatlararo do‘stlik, hamjihatlik, tinchlik, totuvlikka erishgan ekanmiz, endilikda bizning oldimizda turgan dolzarb vazifa ana shu oliy, ijtimoiy-siyosiy qadriyatlarni qo‘ldan bermay, avaylab-asrab, ko‘z qorachig‘idek ehtiyot qilib, saqlab qolish ustida doimo harakat qilishimiz lozim. Bunga Respublikamizda yashovchi har bir inson-yoshidan, millatidan qat’i nazar,

o‘z hissasini qo‘shmog‘i kerak. Millatlararo totuvlikni ta’minlashga hissa qo‘shish har birimizning vazifalarimizdan biri bo‘lib qolmog‘i lozim. Respublikaga nomi berilgan millat muammolari hal etilar ekan, mamlakatimizda yashovchi xalqlar, milliy guruhlarning mavjud muammolarni hal etish, ularning talab va ehtiyojlarini qondirish yuzasidan O‘zbekiston Respublikasi rahbariyati izchillik bilan faoliyat olib boryapti.

Bugungi kunda har birimizdan tinchlik va barqarorlikni ta’minlash yo‘lida fidoiy insonlar sifatida faollik ko‘rsatish talab etilmoqda.

Tolerantlikni ta’minlash onglilik bilan va mas’uliyat bilan harakat qilmoq kerak. Buning uchun Perezdentimiz atrofida jipslashib, xalq bilan bamaslahat, bir tan-bir jon bo‘lib, halol mehnat qilib mustaqillikni yanada mustahkamlashimiz darkor.

Ko‘pmillatli mamlakatimizda milliy burch va mas’uliyat o‘zaro bog‘liq ravishda namoyon bo‘ladi. Fuqarolik mas’uliyati o‘z mohiyati va ahamiyatiga ko‘ra milliy mas’uliyatdan farq qiladi.

Mamlakatda yashayotgan fuqarolar turli millatlarga mansub bo‘lsalar ham ularni mushtarak maqsadlar birlashtiradi. Bu esa barcha millat vakillari umumiy mas’uliyatni his qilib yashashlarini taqozo etadi.

Fuqarolikning shakllanishi va rivojlanishini ta’minlash, millatlar o‘rtasidagi totuvlikni takomillashtirish ko‘pmillatli mamlakatda ro‘y berayotgan ma’naviy uyg‘onish poydevorini yanada mustahkamlaydi. Bunday vaziyat va imkoniyat milliy munosabatlarda qonunlar va ijtimoiy adolat mezonlari ustuvor bo‘lgan sharoitdagina yuzaga kelishi mumkin. Milliy mas’uliyat va fuqarolik mas’uliyatining birligi va barqaror bo‘lib turishi tarixiy burilish davrlarida katta ijtimoiy-siyosiy ahamiyat kasb etadi. Ushbu asosda amalga oshayotgan milliy uyg‘onish O‘zbekistonda taraqqiyot, tinchlik, osoyishtalik, ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni ta’minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonning ko‘p asrlik tarixida milliy adolat yoki kamsitishlar tufayli kelib chiqqan qonli urushlar bo‘lmagan. Bu esa fuqarolik mas’uliyati mamlakat aholisining barchasiga xos bo‘lgan fazilat sifatida shakllanishiga olib kelgan. Bu an’analarga sodiq qolish, respublikamizda yashayotgan barcha xalqlarning manfaatlarini himoya qilish, tili, madaniyati, urf-odatlarini hurmat qilish taraqqiyotimizning hozirgi bosqichida nihoyatda katta ahamiyat kasb etadi.

Mamlakat kelajagida yoshlar shubhasil hal qiluvchi roll o‘ynaydi. Shu bois ham mamlakatimizda 2021 yil – Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili deb nomlandi. Bu esa yoshlar tarbiyasi masalasi ayni paytda mamlakat taqdiriga daxldor masala ekanligini ko‘rsatadi.

2021 yil 19 yanvar kuni O‘zbekiston respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev raisligida bo‘lib o‘tgan videoselektor yig‘ilishida ham yoshlar tarbiyasi, ularning

ma’naviyatini yuksaltirish masalalariga alohida e’tibor qaratilganligining sababi ham shunda.

Yig‘ilishda yaqinda o‘tkazilgan Yoshlar forumi va Murojaatnomada aytilgan g‘oya, tashabbus va takliflarni amalga oshirish, yoshlar bilan ishlash bo‘yicha yangicha tizimni joriy etish — bugungi davr talabi ekani ta’kidlandi. Prezidentimiz bu ishlar ikkita muhim yo‘nalishda tashkil qilinishi zarurligini ko‘rsatib o‘tdi.

Birinchisi — yoshlar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash, kasb-hunarga o‘qitish orqali ularning bandligini ta’minlash, ikkinchisi esa yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishdan iborat. Bu vazifalarni amalga oshirish, o‘z navbatida, yoshlarning intellektual salohiyatini aniq maqsadga yo‘naltirish, ularda milliy g‘urur, vatanga sodiqlik tuyg‘usini yanada mustahkamlash, ma’naviyatini muttasil yuksaltirib borishni taqozo etadi.

Ushbu yig‘ilishda mamlakat rahbari yoshlarimizni vatanparvarlik, milliy iftixor ruhida tarbiyalashda xalqimiz tarixi muhim o‘rin tutishi va bu yo‘nalishda ilmiy tadqiqotlar natijadorligini kuchaytirish kerakligini alohida ta’kidladi.

Yig‘ilishda qayd etilganidek, Hozirgi globallashuv davrida insoniyatga, ayniqsa, yoshlarga ma’naviy va axloqiy jihatdan tuban illatlarni o‘zida mujassamlashtirgan “ommaviy madaniyat” tahdid solmoqda. Bu unsur “madaniyat” deb atalsa-da, tub mazmun-mohiyati, maqsadlariga ko‘ra, chinakam madaniyatning kushandasi. “Ommaviy madaniyat” g‘arb madaniy hayotining deyarli barcha sohasini qamrab olgan bo‘lib, u xalqning o‘zligi va madaniyatini yo‘qotishga qaratilgan.

U xalqni xalq, millatni millat qilib turgan asoslar, ya’ni ming yilliklar mobaynida shakllanib, rivojlanib kelayotgan madaniy, ma’naviy, ma’rifiy, axloqiy va ruhiy an’ana, qadriyat hamda tamoyillardan begonalashtirishga yo‘naltirilgan xurujdir.

Bunday madaniyatga qarshi kurashish yo‘lida islom dinining insonparvarlik va bag‘rikenglik g‘oyalarini chuqur o‘rganish, Imom Moturidiy, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Hakim Termiziy, Abu Lays Samarqandiy, Qaffol Shoshiy, Abul Muin Nasafiy, Makhul Nasafiy, Mahmud Zamaxshariy, Bahouddin Naqshband, Burhoniddin Marg‘inoniy, Xorazmiy, Mirzo Ulug‘bek va Zahiriddin Muhammad Bobur singari ulug‘ mutafakkirlarning ilmiy-ma’naviy merosini tadqiq etish bugungi kundagi manfaatparastlik botqog‘iga g‘arq bo‘layotgan insonlarni jaholat changalidan qutqarishda muhim ma’naviy tayanch bo‘lib xizmat qilishi, shubhasiz3.

---

[3] Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo`lsa, uning joni va ruhi ma’naviyatdir. 2021 yil 19 yanvar kuni O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev raisligida bo`lib o`tgan videoselektor yig`ilishi materiallari//Xalq so`zi , 2021 yil , 20 yanvar.

Aslida ham shunday. O‘quvchi-yoshlarda millatlararo totuvlikni shakllantirishda tarixiy merosdan foydalanish ularning motivatsiyasini oshiradi va samaradorlikni ta’minlaydi.

Chunki, tadqiqotimizning oldingi bobida qayd etib o‘tilganidek, O‘rta asr Sharqining buyuk mutafakkirlari o‘zlariga qadar mavjud bo‘lgan barcha ilm-fan yutuqlarini o‘zlashtirib, deyarli hamma sohalarda ilmiy asarlar yaratdilar, bu bilan ham kifoyalanmay, mavjud ilmlarni tasnif qildilar, xorijiy tillardagi mashhur asarlarni arab, fors va turk tillariga tarjima qilish ishlari bilan shug‘ullandilar. Shunday xizmatlari bilan “yagona mintaqa madaniyati” deb atalishi mumkin bo‘lgan tarixiy yangi jarayonga asos soldilar. O‘z navbatida ushbu tarixiy jarayon boshqa xalqlar ilm-ma’rifatiga kuchli ta’sir etib, Uyg‘onish davri deb ataluvchi ulkan ma’rifatparvarlik davrining boshlanishiga asos bo‘ldi. Shuning uchun ham, biz Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Beruniy, Xorazmiy, Farg‘oniy kabi buyuk qomusiy olimlar asarlarida, ularning ilmiy-nazariy ta’limotlarida ta’lim-tarbiya masalalariga keng o‘rin berilganiga, chunonchi, tarbiya muammolariga jahon madaniyati mezonlari bilan yondashilganiga guvoh bo‘lamiz.

Umuman olganda, inson va jamiyat, insonning tabiat va jamiyatdagi o‘rni, komil insonni shakllantirishda ta’lim va tarbiyaning roli, oilada axloqiy madaniyatni takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy ta’limotlardagina emas, balki falsafiy didaktik va badiiy asarlarda ham keng talqin qilindi. Jumladan, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarida Oyto‘ldi o‘g‘li O‘gdulmishga bir qator nasihatlar beradi:

– Mening yagona tashvishim, – deydi u, – sening keyingi hayotingdir. Otaning ish-amali o‘g‘liga singsa, uning xulqida jilvagar bo‘ladi. Bolani tergab-nazorat qilish ota-ona yuzining yorug‘ligini ta’minlaydi. Nazoratdan tashqaridagi bola bebosh va yaramaslik sari og‘adi. Erka bo‘lib o‘sgan o‘g‘ilqizlar xatti-harakati ota-onaga mung va alam keltiradi[4].

Binobarin, ota-onaning burchi, avvalo, farzandga ta’lim-tarbiya bermoqdir. Shoir shu maqsadda asardagi barcha voqealarni, bahslarni ta’lim atrofida olib boradi. Lekin bilim, zakovat qadrini hamma inson ham bilavermaydi. Zar qadrini zargar bilgani kabi, bilim qadrini ham dono, zakolargina biladi. Demak, bilimdon bo‘lish, bilimni anglash uchun ham zakovat, onglilik, iste’dod zarur[5].

Ularning boy ma’naviy-ma’rifiy merosi yosh avlod uchun hamisha o‘rnak, hamisha namuna.

[4] Yusuf Xos Hojib. Qutadg`u bilig.– T.: Fan, 1990, 32-bet.

[5] Shu manba,46-47 – bet.